

مقایسه تطبیقی شیوه باغ سازی دوران ساسانی و اسلامی

اشیوا یگانه، محمدرضا شکوهی قره‌سعدلو^۱، دکتر مرتضی میرغلامی^۲

چکیده

باغ به مثابه تمثالی از بهشت همواره در میان باورهای ایرانیان جایگاهی مقدس داشته و از این رو در آموزه های دینی و مذهبی آنان در دوران پیش از اسلام و پس از آن مورد توجه بسیار قرار گرفته است. باغ ایرانی، در روح و خاطره های ازلی قوم ایرانی، همیشه وجود داشته است باورها، فرهنگ‌ها و ادیان می‌توانند وسیله ای برای آگاهی و درک بهتر طبیعت باشند. تمدن ایران در دوره ی رواج و گسترش آئین های مهری (میتراپی)، مزدیسنا و زرتشتی با تفسیر ویژه از طبیعت به تقدیس آن می‌پرداخت. اما با ورود دین اسلام احترام به طبیعت جای تقدس به آن را گرفت. (طبیعت مسخر انسان است) فرهنگ اسلامی به نوعی طبیعت‌گراست لیکن طبیعت را به مثابه راه و نشانه می‌شناسد که می‌توان از طریق آن به حقایق بالاتر دست یافت. شکل در باغ ایرانی از دیر باز تا کنون توسط ایدئولوژی آئین های مذهبی دچار تحولاتی شده است. در این مقاله، مطابق با کتب دینی، اساطیری و ادبی که در آن‌ها اعتقاد به بهشت و توصیف آن ارائه شده است، دیدگاه انسان را در هر دو دوره بررسی نموده و تصور او از بهشت را تحلیل و تأثیر این دیدگاه های تمثیلی را منتج از سنت‌های فرهنگی و اعتقادات مذهبی در خلق «باغ‌های ایرانی» را، مورد نقد و تحلیل قرار داده‌ایم و مهم‌ترین ارزش‌های باغ ایرانی که متأثر از این دیدگاه‌ها است بیان شده تا عدم انطباق این دو طرز تفکر در مقام مقایسه در شکل گیری باغ ایرانی ارزیابی شود. یافته‌های مقاله نشان می‌دهد که با ورود دین اسلام، تفاوت‌هایی در:

۱-الگوی فضایی باغ ۲- نحوه جوشش آب ۳-نظام کاشت ۴-حریم باغ ۵-ارتباط با زمینه و محیط اطراف ۶-ارتباط با توسعه شهر

در باغ سازی ایرانی قبل از اسلام به وجود آمده است.

E-mail :Shiva_yekta@yahoo.com

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه هنر اسلامی تبریز

E-mail : artwar1989@gmail.com

^۲ دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، دانشگاه هنر اسلامی تبریز

E-mail: Mirgholami@gmail.com

^۳ استادیار گروه طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی دانشگاه هنر اسلامی تبریز

واژه‌های کلیدی

باغ ایرانی، دوران ساسانی، دوران اسلامی، بهشت، مذهب، طبیعت.

مقدمه

باغ ایرانی، در روح و خاطره‌های ازلی قوم ایرانی، همیشه وجود داشته است. به قول آرتور آپهام پوپ، در گوشه‌ی ذهن هر ایرانی باغی نهفته است. (جواهریان، ۱۰، ۱۳۸۳) رابطه‌ی عارفانه‌ی ایرانیان با آب درخت و گل به روشنی نشان می‌دهد که باغ ایرانی، مقدس است. جاذبه‌ی این باغ ریشه در گذشته‌ی دور این سرزمین کهن دارد و به آغاز کشاورزی و آبیاری بر می‌گردد. با رسمیت یافتن دین زرتشتی و تدوین مبانی اعتقادی در تقدس چهار عنصر آب، باد، خاک و آتش و هنر باغ آرایی با این چهار عنصر، ارتباط نزدیکی پیدا کرد که در دوران اسلامی دست‌خوش تغییراتی شده است که موثر از تفاوت جهان بینی دینی این دو دوره می‌باشد. قرآن کریم که خود آیاتی از جلوه‌های جمال خداوند است با تکیه بر تصاویری که انسان از سرسبزی و خرمی طبیعت دارد، بهشت را در جهان آخرت توصیف نموده است و پس از اسلام معماران مسلمان با عنایت به این توصیف‌ها، باغ‌هایی را در این جهان فناپذیر ساخته‌اند که براستی تمثیلی از بهشتی است که در قرآن توصیف شده است. این فرهنگ اسلامی که بر گرفته از عقاید قرآنی و دینی مسلمانان است، تأثیر عمیقی بر طرز تفکر معماران ایرانی گذاشته است که نمود آن در طراحی باغ‌ها نمود پیدا کرده است و خواسته‌اند بهشت زمینی را بیافرینند. در این گفتار، مطابق با کتب دینی، اساطیری و ادبی که در آن‌ها اعتقاد به بهشت و توصیف آن ارائه شده است، دیدگاه انسان را در هر دو دوره بررسی می‌نماییم و تصور او از بهشت را تحلیل و تأثیر این دیدگاه‌های تمثیلی را منتج از سنت‌های فرهنگی و اعتقادات مذهبی در خلق «باغ‌های ایرانی» را، مورد نقد و تحلیل قرار می‌دهیم و مهم‌ترین ارزش‌های باغ ایرانی که متأثر از این دیدگاه‌ها است بیان شود تا عدم انطباق این دو طرز تفکر در مقام مقایسه در شکل‌گیری باغ ایرانی ارزیابی شود.